

Bevezető

„Ha majd kivágnátok az összes fát,
Kifogjátok az összes halat,
és megmérgezitek az összes folyót,
Rá fogtok jönni arra,
hogy a pénz nem ehető.”

(indián mondás)

A Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség arra törekszik, hogy a kiképzés, a gyakorlatok, és egyéb, a honvédelemmel összefüggő feladatok végrehajtása során a környezet védelmére is figyelmet fordítson. A hon védelme nem jelentheti a környezet rombolását.

A környezetvédelmi problémák kezelésére 1994-től fokozott figyelmet fordít a honvédelmi tárca vezetése annak érdekében, hogy megteremtse azt a feltételrendszert, amellyel a katonai tevékenységgel összefüggő környezetvédelem terén a lehető legjobb színvonal érhető el. A NATO/EU-tagságunk óta a Magyar Honvédségnek szigorú környezetvédelmi szabályoknak is meg kell felelnie.

A Nemzeti Környezetvédelmi Program második tervezési időszakára vonatkozó tematikus alprogramok közül kiemelt figyelmet érdemel a biológiai és táji sokféleség megőrzése. Ez nem más, mint a Magyar Honvédség lő- és gyakorlóterein lévő természeti értékek megőrzésével kapcsolatos feladatrendszer megvalósítása.

A biológiai sokféleség megőrzése, a hazai tájak védelme érdekében kiemelt feladat a természeti rendszerek körültekintőbb, a terhelhetőséget meg nem haladó használata.

A köztudatban élő elképzelésekkel ellentétben – azonban a hazai természetvédelem által elismerten – az elmúlt néhány évben bizonyosodott, hogy a katonák által évtizedek óta használt gyakorlótereken olyan természeti értékek vannak, melyek sok esetben felülmúlják a civil szféra által kezelt hasonló területeken lévő élővilágot, melyhez a lő- és gyakorlóterek zártága, a zonalitást figyelembe vevő használati rend is hozzájárult.

Ezt a tényt dokumentáltan alátámasztják a NATURA 2000 Európai Unió Ökológiai Hálózat magyarországi uniós védelemre érdemes területeinek kijelölése során végzett azon felmérések is, amelyek a természeti értékeket vették számba a fontosabb lő- és gyakorlótereken.

A Magyar Honvédség magáénak érzi annak a kulcskérdésnek a megválaszolását, miként lehet a jelen nemzedéknek szükségleteit úgy kielégíteni, hogy a jövő generációt ne fosszuk meg a természettel való harmonikus együttélés lehetőségétől, és ne érje visszafordíthatatlan károsodás mindannyiunk környezeti-tervezési örökségét.

**Csák Gábor mk. dandártábornok
vezérigazgató
Honvédelmi Minisztérium
Infrastrukturális Ügynökség**

Katonai használat

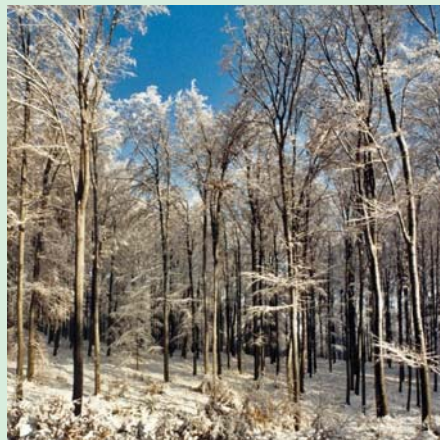
A várpalotai lő- és gyakorlótér feladata, hogy biztosítsa a lőterre érkező hazai és térítés ellenében külföldi csapatok kiképzési feladatainak, a gyakorlatok, a lövészetek kiszolgálását, az arra való felkészülést és a végrehajtást. A várpalotai lő- és gyakorlótér a XX. század elejétől látja el jelenlegi funkcióját. 1905-ben Hajmáskéren hozták létre a Közös Hadsergebéli Tüzérségi Lövőiskolát, valamint a Várpalotán és Inota-Hajagospusztán működő Gyalogsági Lövőiskola katonai szervezeteit. 1913-ban alakult meg Várpalotán a Magyar Királyi Honvéd Csapat

Gyakorlótér Parancsnoksága. A II. világháborút követően 1949. március 16-án alakult meg a tüzér szakemberek képzésével és továbbképzésével foglalkozó Honvéd Tüzér Kiképző Tábor, amely a lő- és gyakorlóteret üzemeltető, 1992-ben megalakult, a Központi Gyakorló- és Lőtérparancsnokság, majd a 2004-ben létrehozott Magyar Honvédség Bakony Harckiképző Központ jogelődjének tekinthető. A Várpalotai Gyakorló- és Lőtér a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők repülő- és helikopter-, valamint szárazföldi csapatai különböző méretű és szintű haderőnemi, összefegyvernemi és harcászati gyakorlatainak, békefenntartó, valamint parancsnoki és törzszetési gyakorlatainak éleslövészettel vagy anélkül történő végrehajtására létrehozott, három részre tagolt terület. A „0” ponti lőtérbázisból, a Kőrös-hegyi gyakorló- és lőtérből, valamint a gyulafirátóti gyakorlótérből álló Hajmáskéri gyakorló- és lőtér alkalmas különböző harcászati gyakorlatok, manőverek és mozzanatok levezetésére éleslövészettel, valamint különböző fegyvernemek és szakcsapatok harcászati begyakorlására, ellenőrző tűzvetés végrehajtására éleslövészettel. Ezek a területek rendelkeznek a gyakorlatra ide érkező személyi állomány és haditechnikai eszközök elhelyezésére szolgáló táborokkal, az Angol táborral és a Határerdő táborral. A hajmáskéri kiképzési bázistól keletre elhelyezkedő bakonykúti gyakorló- és lőtér alkalmas éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlatok levezetésére, bázislövészetek végrehajtására éleslőszerrel, egyéni, csoportos és kötelékgyakorlatok végrehajtására, különböző harcászati, békefenntartó gyakorlatok végrehajtására, helikopteregységek harcászati gyakorlatainak végrehajtására éleslövészettel, valamint bombavetésre rajköteléknél nem nagyobb kötelékben.

Erdészeti tevékenység

A XIX. század végétől a terület fokozott katonai igénybevétele miatt a Honvéd Kincstár Erdőgondnoksága működik, melynek feladata a lő- és gyakorlóterek kezelése, a laktanyák tűzifával való ellátása, a fa alkatrészek biztosítása hadi szekerekhez, ágyúkhöz, löszeres ládákhoz, valamint a huszárok és a hadi lovak karámjaihoz, istállók berendezéséhez. A honvédkincstári (állami) erdőgazdálkodásnak Magyarországon több mint 100 éves történelmi hagyományai vannak.

A Bakony ezen területén a HM VERGA Zrt. gazdálkodik. Feladata, hogy a területen szakszerűen megszervezze, irányítsa és végezze az erdő-, vad- és mezőgazdasági munkákat. Gondoskodnia kell a meglévő erdőállományok és fásítások fenntartásáról, új erdők és fásítások létesítéséről. Az erdőfelújítás a lőtér területein természetes úton, magról történik. A gondos, kíméletes fakitermelés ellenére is szükséges az újulat kiegészítése, pótlása. A folyamatos emberi beavatkozással olyan erdők létrehozása a feladat, amely az adott természeti környezetben az ember igényeinek (elsődleges rendeltetésnek) leginkább megfelel. A terület a mészkő, dolomit alapkőzet, ill. az alapkőzeteken lévő vékony fedőréteg miatt vízhiányos. Élővíz-folyás, amelyben egész évben folyamatosan van víz, nem található. Az erdőekben jelentős vadállomány (szarvas, őz, vaddisznó, muflon stb.) él, amelyek számára a víz biztosítása alapvetően fontos. A HM VERGA Zrt. a víz biztosítása ügyében 1993. év óta jelentős erőfeszítéseket tesz. Az általa végzett és a jövőben is tervezett vízgazdálkodási munkák, közvetlen céljukon túl, a vizes élőhelyek teremtésével a mikroklíma befolyásolásával kedvező hatást gyakorolnak az erdőállományra, csökkentik a lefolyó vizek kárait, tájképpileg kedvező benyomást adnak vízfelületeikkel. A vadászható állatfajok Magyarország megújuló természeti erőforrásainak pótolhatatlan részét képezik. Esztétikai, tudományos, kulturális, gazdasági és genetikai értékek hordozói, s ezért mint nemzeti kincset természetes állapotban a jövő nemzedékek számára is meg kell őrizni. A Részvénytársaság a lőtér területén olyan vadgazdálkodási tevékenységet folytató, ahol tudatos szakmai munkával az élőhelyek tervszerű karbantartásával biztosítja a nagyvadállomány trófeaminőségének javítását.

Az erdési hivatás lehetőséget ad, hogy megismertessük gyermekeinket az erdővel és az ott folyó munkákkal. Ennek érdekében tanösvényeket hoztunk, hozunk létre, pihenőerdőket alakítunk ki, a természetjárókkal közösen túraútvonalakat jelölünk ki. Az önkormányzatokkal közösen szánkó- és sípályákat üzemeltetünk. Ahol pedig a lehetőségek megengedik kilátókat, gyermekjátszóteret, esőbeállókat, tűzrakó helyeket építünk.

Honvédelmi-tervezési feladatok

A honvédelmi tárca által 2004. évben a NATURA 2000 területek kijelölése kapcsán lefolytatott egyeztető tárgyalások elindították azt az együttműködési folyamatot, amelynek keretén belül lehetőség nyílt természetvédelmi kezelési tervek elkészítésére, szakmai egyeztetésére a területileg illetékes nemzeti park igazgatóságokkal. A kezelési tervek elkészítésének célja, a HM-vagyonkezelésű területeken a természetvédelmi és a katonai használat optimális összehangolásának megteremtése, továbbá – a NATURA 2000 területeken fellelhető természeti értékek megóvása érdekében – a kistérségi ökológiai hálózat egységes kezelési elvek szerinti fenntartása. A katonai használatú területeken a természetes élőhelytípusok és fajok élőhelyeinek hosszú távú fennmaradása érdekében nem csak a hazai természetvédelmi gyakorlat eredményeit használjuk fel, hanem az EU védelmi szervezetek részvételével megtartott nemzetközi fórumokon szerzett ismeretek beépítésével tervezzük biztosítani a terepen végrehajtott katonai kiképzések „természetbarát” megvalósítását. Mindezek a nemzeti park igazgatóságok által szakmai szempontból felülvizsgált és elfogadott természetvédelmi kezelési tervek képezik a közeljövőben a honvédelmi miniszter és a környezetvédelmi és vízügyi miniszter között megkötendő egyedi Területhasználati Megállapodások alapját, mely dokumentumok rögzítik a szakképzési feladatokat és végrehajtásuk módját.

Természetvédelmi célkitűzéseink

- A Keleti-Bakonyra jellemző dolomitvegetáció, erdővegetáció és a füves területek (legelők) természeti és táji értékeinek hosszú távú fennmaradásának biztosítása.
- A területen élő védett fajok ökológiai igényeinek biztosítása.
- A meglévő jó állapotú dolomitvegetáció eredeti állapotban való megtartása.
- A degradált dolomitgyepek és egyes karszterdők további degradálódásának megakadályozása, a degradálás okainak megszüntetése.
- A meglévő természetközeli erdőállományok fenntartása.
- Az erdők biológiai sokféleségének fenntartása, a tájidegen fajok visszaszorítása.
- A gyepök biológiai sokféleségének fenntartása, növelése,
- A degradált és cserjésedő gyepök rendszeres kezelése, legeltetése.
- A természetes élővilágot veszélyeztető idegen, invazív fajok és nem őshonos gyomfajok visszaszorítása.
- Tájképi értékek, mozaikos tájszerkezet fenntartása.
- Nemzetközi, vagy országos természetvédelmi szempontból jelentős fajok védelmének kidolgozása.
- Illegális szeméttelpek felszámolása.

Tisztelt Olvasó!

A Kelet-Bakony természeti értékei, ezek megőrzése érdekében végzett kezelési, erdő- és vadgazdálkodási feladatok és a katonai tevékenység jól megfér egymás mellett. A több évtizedes katonai használat mellett olyan növény- és állatfajok maradtak a területen, amelyek bizonyítják, hogy a különböző lövészetek, gyakorlatok végrehajtását a természeti terület megóvásával, a biológiai sokféleség fenntartásával is meg lehet valósítani. A Magyar Honvédség lő- és gyakorlóterein kiemelt figyelmet fordít a környezet és a természet védelmére, együttműködve a természetvédelmi hatóságokkal, a gyakorlóterület erdőállományát kezelő gazdálkodó szervezettel. Ezúton is kérjük a Kelet-Bakony területére érkező látogatókat, katonákat, hogy a felsorolt előírások betartásával, környezettudatos magatartással, példamutató módon segítsék elő természeti környezetünk megóvását. Így meg tudjuk őrizni a növény- és állatvilág sokszínűségét a jövő nemzedékek számára, és akkor a területen – mind nekünk, mind az európai uniós közösség számára – fennmarad a természeti értékeknek ez az óriási tárháza. Amennyiben bővebb és további információkra van szüksége, a Honvédelmi Minisztérium (<http://www.hm.gov.hu>), a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság (<http://www.bfnpi.hu>) és a HM Veszprémi Erdőgazdaság Zrt. (<http://www.verga.hu>) szakemberei állnak rendelkezésükre.

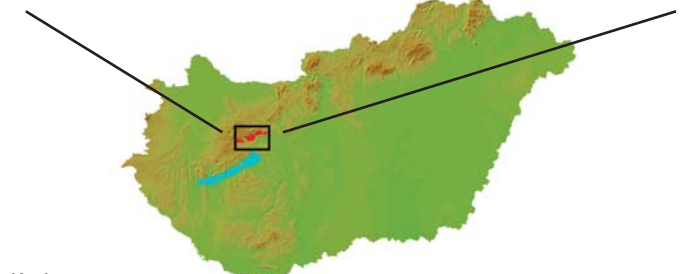
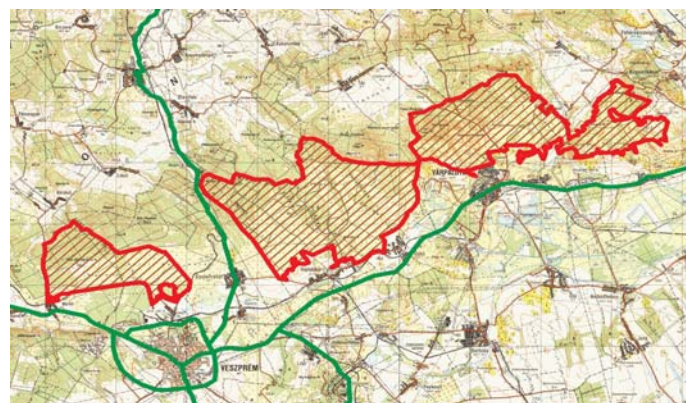

Honvédelem és természetvédelem a Keleti-Bakonyban

2008.

Kiadja: Honvédelmi Minisztérium Infrastrukturális Ügynökség, 1095 Budapest, Soroksári út 152.

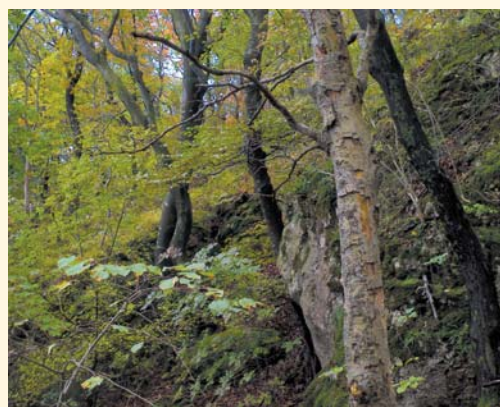
Szerzők: HM Infrastrukturális Ügynökség: Csák Gábor mk. dandártábornok vezérigazgató, Murányvári Győző vezérigazgató-helyettes, Balogh Rita osztályvezető, Lepesi Eszter főelőadó HM Védelemgazdasági Főosztály: Buliczka János köztisztviselő, Sipőcz András mk. őrnagy HM Hadművelési és Kiképzési Főosztály: Somkutas Róbert alezredes MH Összhaderőnemi Parancsnokság: Beregi Csaba mk. őrnagy HM VERGA Zrt.: Kulcsár Zsolt vezérigazgató, Mészáros Gyula vezérigazgató-helyettes, Gyöngyösy Csaba kontrolligazgató Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság: Mészáros András természetvédelmi őr, Petrőczy Imre igazgatóhelyettes

Fotók: Mészáros András, Szekeres György, Vers József

Felelős kiadó: Csák Gábor mk. dandártábornok, vezérigazgató Honvédelmi Minisztérium Infrastrukturális Ügynökség

Hazánkban a dolomitnövényzet a Dunántúli-középhegységben kisebb területeken többnyire pontszerűen fordul elő, ezért nagy jelentőségű a Keleti-Bakony területén található, nagy területeken érintetlen és természetes dolomitvegetáció.

A dolomit és a dolomitra jellemző tagolt felszín speciális növény- és állatvilág kialakulását tette lehetővé. A meredek dolomitlejtőkön és gerinceken az alapkőzet a hőingadozások hatására állandóan aprózdódik és erős törmelékeseése megakadályozza a terület erdősödését, így hosszú időn keresztül megmaradnak a gyepek élőhelyek. Ezen területek hazánk valódi ősgyepjei.

hetővé. Így fordulhat elő egy társulásban (sziklai bükkös) az atlantikus bükk és a szubmediterrán virágos kőris.

A területen az itt fellelhető talajfélések tekintetében főként redzinák találhatóak. A redzinák más néven kőzet hatású talajok elnevezése onnan ered, hogy az alapkőzet oly mértékben a felszín közelében van, hogy onnan gyakran ki is bukkan. Ez az állapot erősen rányomja bélyegét a talajképződési folyamatokra. Így a redzinák általában sekély termőrétegűek. A területen állandó jellegű felszíni vízfolyás nem található, elsősorban a jó vízáteresztő dolomit és mészkő miatt. Az állandó jellegű források is ritkák a területen. A terület vízgyűjtője a Séd-patak és a Sárvíz. A bányászat közvetve érinti a területet oly módon, hogy a környékbeli bauxit és lignit kitermelése miatt lesüllyesztették a karsztvízszintet. Mivel a bányászat egyre jobban visszaszorult a térségben, a karsztvízszint emelkedik. A jövőben a lenti víztartó rétegek is telítődnek, de ennek mértéke és időbeli lefolyása egyelőre nem ismeretes.

Növényföldrajzi szempontból a terület egésze a Vespriense flórajáráshoz tartozik. Növényvilága fajgazdag, jellemző itt a dolomitvegetáció, valamint megtalálhatóak itt a mezőföldi lösznövényzet egyes elemei is.

A dolomit és a dolomitra jellemző tagolt felszíneken rendkívül mozaikos élőhelykomplex alakult ki. Az erdő az ilyen talajokon és ilyen körülmények között nehezen kap lábra, a déli lejtőkön a molyhos tölgy és virágos kőris domi-nálta bokorerdők, északi kitettségekben a sziklai bükkösök a jellemzőek. Kis kiterjedésűek, de természetvédelmi szempontból rendkívül fontosak a leghűvösebb, északi kitettségű lejtőkön kialakult zárt dolomitszikla gyepek és elegyes karszterdők. Mindkét élőhely különleges, reliktumórzó bennszülött társulás. Az erdőfoltokkal változatos mozaikokat alkotnak a sziklagyepek, valamint a szikla és pusztafüves lejtők. A különböző mikroklimájú élőhelyek határán olyan maradványfajok

is meghúzódhatnak, amelyek korábbi, a maitól eltérő éghajlatú időszakok reliktumai. A gyertyános-tölgyesek és a bükkösök csak a magasabb régiókban, északias kitettségekben vagy völgyaljakban jellemző élőhelyek. Fontosak még a törmelékletű erdők és a száraz irtásrét jellegű gyepek, amelyek főként a nyiladékretegeken és a kisebb tisztásfoltokon találhatóak.

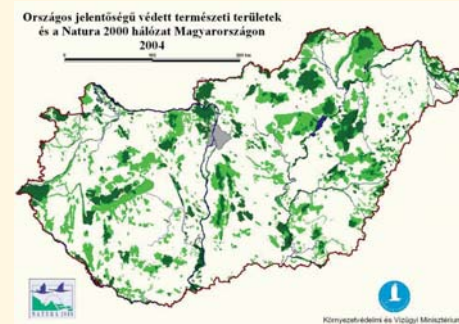
A lőterek katonailag intenzívebben használt részein a degradált gyomos száraz gyepek, a másodlagos sztyeprétek a jellemző élőhelytípusok. A klimatikus és a talajtani adottságoknak megfelelően e vidék legnagyobb részén az egykori természetes növényzet főként mészkedvelő tölgyes és karsztbokorerdő lehetett. A kiterjedt gyepek az emberi megtelepedést kísérő erdőirtások nyomán alakultak ki. Fenti hűvösebb klímájú élőhelyekhez kötődnek jégkorszaki maradványfajaink is, pl. a cifra kankalin, a havasi hagyma, a szürke bogáncs, a henyé boroszlán.

A terület gazdag a szubmediterrán-balkáni kötődésű fajokban is. Több ponton megtalálható a szűznémzéssel szaporodó fűrészlábú szöcske. A sulyoktáskához kötődő sziklai fehérlepkének is szép állományai élnek itt.

A területet egyébként gazdálkodás szempont-jából rossz adottságokkal rendelkezik, ennek köszönhető, hogy már a XIX. századtól katonai gyakorlótérnek használták. A honvédelmi használat hozzájárult a terület természeti értékeinek fennmaradásához.

Hazánk 2004. május 1-jén az EU-tagállamává vált. Az Unió jogi szabályozásának átvétele kötelezettségünk lett. Ennek értelmében a vadon élő madarak védelméről szóló 79/409/EGK, valamint a természetes élőhelyekről és egyes növény és állatfajok védelméről szóló 92/43/EGK számú irányelvek előírásai szerint hazánkban ki kellett jelölnie a közösségi jelentőségű fajok és élőhelytípusok elterjedése és állomány nagysága alapján az EU Natura 2000 hálózatához tartozó területeket. Az Európai Unió által létrehozott Natura 2000 egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmének keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megővését és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához. Az csak hazánk területén előforduló élőhelytípusok és fajok, az ún. „pannonikumok” esetében különösen nagy a felelősségünk abban, hogy a kijelölt területek megfelelő nagyságúak legyenek az adott élőhelytípus, illetve faj országos állományának vonatkozásában. A több száz szakember segítségével kijelölt Natura 2000 területek a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet mellékletében jelentek meg, míg a Natura 2000 hálózattal érintett földrészeket helyrajzi számos jegyzéke a 45/2006. (XII. 8.) KvVM rendeletben. A hazai területek kijelölése az irányelvekben előírt kritériumok messzemenő figyelembevételével történt. A kijelölt Natura 2000 területek – a különleges madárvédelmi területek és a különleges természetmegőrzési területek – mintegy 1,95 millió hektárt tesznek ki, amely az ország területének 21%-a (térképen világoszöld). A Natura 2000 hálózat részben a védett természeti területek

már meglévő hálózatára épül (a területek 39%-a; térképen sötétzöld), de eddig még nem védett területek is részét képezik. A Natura 2000 hálózattal a rezervátumszerű védelem helyett a társadalmi, kulturális, gazdasági és természetvédelmi érdekek összehangolására alapozó megóvás kerülhet előtérbe. A gazdálkodás bizonyos formái a területen továbbra is folytathatók, amennyiben összeegyeztethetők a védelemmel. A hálózat felállításának legnagyobb előnye, hogy Magyarország természeti értékei, egy, az eddiginél magasabb szintű, európai uniós jogi védelmet kapnak, ami nagymértékben támogatja a hazai természetvédelmi törekvéseket és munkákat, elősegítve páratlanul gazdag természeti értékeink hatékonyabb védelmét.

A terület tipikus élőhelyeinek a nyílt és zárt dolomitszikla gyepek (pannon sziklagyep), a lejtősztyepppek, a sziklafüves lejtők és az árvalányhajas dolomitgyepek (szubpannon sztyeppék), a karsztbokorerdők és mészkedvelő tölgyesek (pannon molyhos tölgyesek), a cseres kocsánytalan tölgyesek (pannon cseres tölgyesek), a szubmontán bükkösök (szubmontán és montán bükkösök) és a gyertyános tölgyesek (pannon gyertyános tölgyesek Quercus petraeával és Carpinus betuluszal) számítanak. Pontszerűen vagy kis kiterjedésben találhatóak a rendkívül értékes sziklai bükkösök vagy más néven elegyes karszterdők (Cephalanthero-Fagion közép-európai sziklai bükkősei mészkövön), a törmelékletű és szurdokerdők (lejtők és sziklatörmelékletű Tilio-Acerion-erdői), valamint a kontinentális sztyeppcserjések és a melegkedvelő szubmediterrán cserjések (szubkontinentális peripannon cserjések). Ezek az élőhelyek a Keleti-Bakony területén különösen tipikus és természetes állományok.

A pannon sziklagyepekhez tartozó nyílt dolomitszikla gyepek karakterfaja a bennszülött magyar gurgolya és a szintén endemikus Szent István-szegfű. A fenti élőhelyhez, valamint az árvalányhajas dolomitgyepekhez kötődik a csüngőaraszoló, hazánk és egyben az egész Kárpát-medence sztyeppreliktumainak egyik legfontosabb képviselője. A területen megtalálható kiterjedt száraz gyepek nyújtanak otthont és táplálékot a parlagi pityernek is. Az ürge területünk több pontján megtalálható a legeltetett száraz gyepekben. Az ürgére vadászó kerecsensólyom és parlagi sas megjelenése főként az ürgeállományok létszámától függ. Hosszú vitorlázó portyázásai során a hullókban gazdag területeket részesíti előnyben a kitygászölyv, melynek két párja is fészkel a környék erdeiben. A pannon molyhos tölgyesek és cseres tölgyesek a leggyakoribb erdei élőhelyek. Az erdőszegélyekhez és erdei tisztásokhoz kötődik ritka erdősztyepp fajunk a fénylő zsoldos. A szubmontán és montán bükkösök, valamint sziklai bükkösök cincérfaunájának legszebb képviselője a havasi cincér. Lárvai a „lábon” száradt bükkfákban fejlődnek. Öreg erdőkhöz, odvas fákhöz kötődő faj a fokozottan védett nagyfűlű denevér. Tipikus barlangban telelő denevérfaj a területen a kis patkósdenevér.

